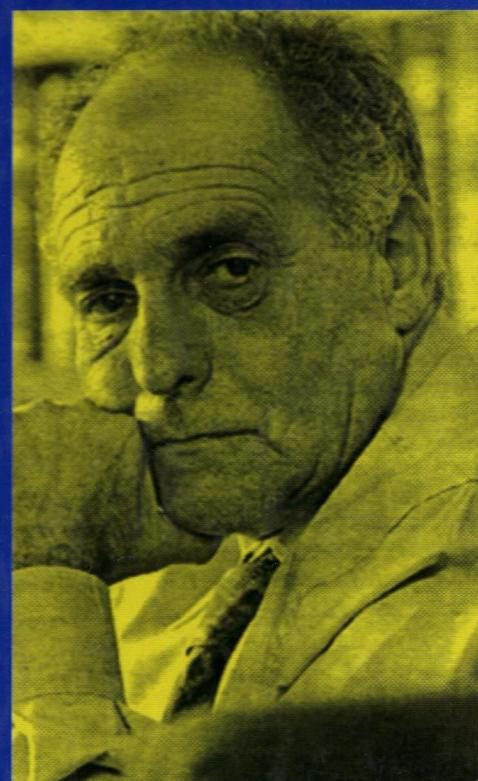
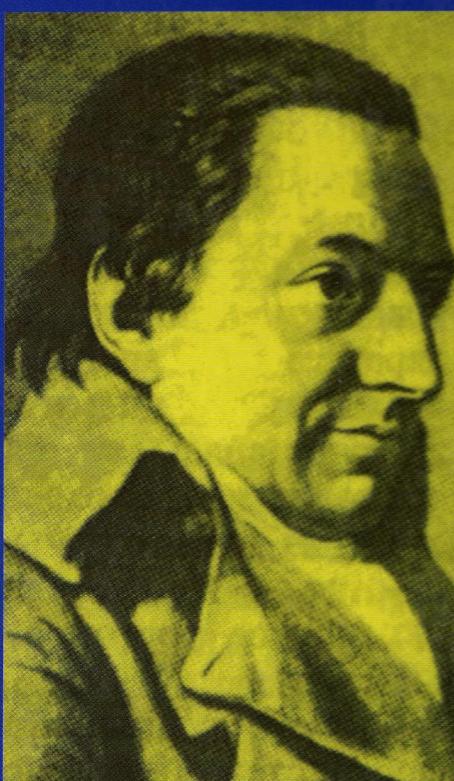

НАЦІОНАЛІЗМ

ТЕОРІЇ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ
ВІД ЙОГАНА ФІХТЕ ДО ЕРНЕСТА ГЕЛНЕРА

АНТОЛОГІЯ

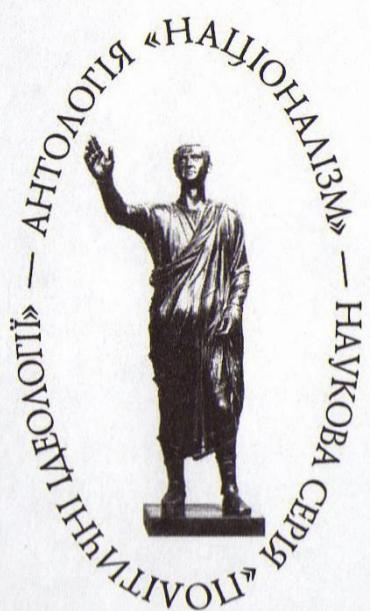
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО

«СМОЛОСКИП»

Наукова серія
«ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ»

Редактор
Олег ПРОЦЕНКО

Серія «Політичні ідеології» репрезентує основні традиції політичної думки та відповідні політичні ідеології. окремі видання, присвячені консерватизму, націоналізму, лібералізму та соціалізму, об'єднані принципом утвердження різноманітності думок та ідеологічного плюралізму. Особливий наголос серії – діалог політичних ідеологій, який дозволяє не занедбати жодної з життєво важливих цінностей (кожна з яких є центральною в тій чи іншій ідеології або традиції) та є важливою передумовою підтримки рівноваги таких цінностей у суспільстві. Мета проекту – сприяти формуванню та розвитку політичної культури в сучасній Україні.

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО

НАЦІОНАЛІЗМ

ТЕОРІЇ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ
ВІД ЙОГАНА ФІХТЕ ДО ЕРНЕСТА ГЕЛНЕРА

АНТОЛОГІЯ

2-ге видання (перероблене і доповнене)

Упорядники

Олег ПРОЦЕНКО

Інститут європейських досліджень
НАН України

Василь ЛІСОВИЙ

Інститут філософії ім. Григорія Сковороди
НАН України

Київ

«СМОЛОСКИП»

2006

ЩО ТАКЕ НАРОД У ВИЦЮМУ РОЗУМІННІ ЦЬОГО СЛОВА І ЩО ТАКЕ ЛЮБОВ ДО БАТЬКІВЩИНИ

Йоган Г. Фіхте

Чотири останні промови відповіли на питання: хто такі німці на відміну від інших народів германського походження? Доказ, який треба вивести з усього цього на підтвердження цілого нашого дослідження, буде остаточний, коли ми ще й відповімо на питання: що таке народ? Це останнє питання подібне, – так само як подібна й відповідь на нього, – до іншого, яке часто ставлять і на яке дуже по-різному відповідають, а саме: що таке любов до батьківщини, чи, правильноше було б сказати, що таке любов окремої людини до своєї нації?

Якщо ми досі провадили своє дослідження правильно, то нам має стати ясно, що тільки первинний німець, а не закореніла в путах свавільних приписів людина, дійсно належить до народу й має право покладатися на нього і що тільки він здатний на справжню й розважну любов до своєї нації.

Щоб прокласти шлях до відповіді на це питання, ми обміркуємо спостереження, яке, на перший погляд, не має жодного стосунку до сказаного досі.

Релігія, як ми вже зауважили в нашій третій промові, може перенести людину, сповнену віри, понад усі часи й понад теперішнє, чуттєве існування, не завдавши, проте, ані найменшої шкоди правдивості, моральності і святості її життя. Завше можна – також і тоді, коли ми твердо переконані, що вся наша діяльність у цьому світі не залишить після себе ні найменшого сліду й не дасть ніякого плоду, ба навіть коли певні, що божисте обернули навпаки, зробили його знаряддям зла й використовують для ще більшого розбещення люду, – завше можна, кажу, продовжувати ту діяльність, аби тільки підтримувати божисте життя, яке спалахнуло в нас, і з огляду на вищий лад речей у майбутньому світі, де ніщо з того, що сталося з Божої ласки, не пропаде намарне. Так, наприклад, віра в небо апостолів і взагалі перших християн уже за життя цілковито відвертала їх від землі, і вони зовсім відмовлялися від таких принадлежних її справ, як держава, земна вітчизна і нація, навіть не звертали на все це ніякої уваги. І хоч яке це можливе і хоч як легко й радісно пристає на це віра, визнаючи, якщо вже така непохитна воля Божа, що ми не повинні мати земної вітчизни і мусимо бути в цьому світі лише упослідженими слугами, а все ж таки це не природний стан і не правило світового поступу, а рідкісний виняток; а ще це дуже викривлене трактування релігії, яке, між іншим, дуже часто трапляється в християнстві, коли воно відразу ж, незважаючи на обставини, проголошує цю відмову від

усього, що стосується держави й нації, справжньою релігійною настановою. В такому становищі, якщо ця настанова справжня й щира, а не навіянна релігійною мрійливістю, земне життя втрачає всю свою самодостатність і стає тільки сходинкою до справжнього життя та важкою пробою, яку витримують лише з покори й відданості Божій волі, і тоді правда те, що безсмертні духи, як багато хто уявляє собі, тільки за кару опинилися в земних тілах, наче у в'язниці. За нормального стану речей, навпаки, земне життя саме повинне бути справжнім життям, якому можна радіти і яким – звичайно, в очікуванні вищого життя – можна з вдячністю втішатися; і хоч релігія справді є втіхою для невільника, протизаконно позбавленого волі, все ж таки релігійність насамперед полягає в тому, що вона спонукає виступати проти невільництва і, наскільки це можливе, не дати звести значення релігії до самої лише втіхи для невільника. Тиранові, мабуть, випадає проповідувати релігійну покору й відсилати на небо тих, кому він не хоче дати бодай найменшого місця на землі; ми ж повинні не квапитись переймати такий погляд на релігію, а, якщо зможемо, не дати нікому обернути землю на пекло, щоб викликати ще більшу тугу за небом.

Усім хочеться знайти небо вже на цій землі, наповнити вічним свої будні, прищепити й виплекати навіть у минущому неминуще, і то не тільки у незбагнений спосіб поєднуючи з вічністю нездоланну для смертних очей прізву, а навіть у спосіб, видимий для самого смертного ока, – і це природний потяг людини, що йому може стати на заваді хіба якесь лихो.

Дозволю собі почати з відомого всім прикладу. Яка людина шляхетного напряму думок не хоче у своїх дітях і знову в дітях тих дітей повторити своє життя по-новому, краще й бездоганніше, коли вона вже давно помре; уберегти від смерті той дух і розум, ту мораль, які за її життя, мабуть, відлякували все спотворене й зіпсоване, – уберегти, додаючи сили чесності, розворушуючи млявість, підіймаючи на дусі зневіру, – і прищепити їх у душі нащадкам як найкращу свою спадщину для потомства, щоб і воно передало її колись далі ще поліпшеною і побільшеною? Яка людина шляхетного напряму думок не бажає чином або думкою посіяти добре зерно в нескінченну, безперервну низку поколінь свого роду, дати їм щось нове, чого досі не було, що лишиться в часі і стане невичерпним джерелом нових творінь, оплатити своє місце на землі й дарований їй короткий відтинок часу чимось таким, що існуватиме на ній вічно; отже, вона, як саме ця людина, хай навіть і не названа в історії, – бо прагнення посмертної слави є ницюю пихою, – усе-таки буде свідома того, віритиме в те, що лишила видиме свідчення свого перебування в цьому світі? Яка людина шляхетного напряму думок не хоче цього? – казав я; але ж світ треба трактувати і влаштовувати згідно з потребами людей тільки такого напряму думок, бо вони є взірцем того, якими мають бути всі, і тільки задля них узагалі існує світ. Вони – його ядро, і ті, що думають інакше, як частина цього минущого світу також існують тільки задля них, а отже, поки думають, мусять орієнтуватися на них до тієї хвилини, коли стануть такі, як вони.

Ну, а що ж може стати запорукою цих завдань і цієї віри шляхетної людини у вічність і неминущість її діла? Звичайно, тільки такий лад речей, який вона може визнати вічним через його самодостатність і здатним прийняти в себе вічне. А таким ладом є – правда, її неможливо укласти в якесь поняття, але вона таки існує – особлива духовна природа людського оточення, з якого та людина вийшла сама з

усіма своїми думками і діями та зі своєю вірою у вічність сподіянного, народ, із якого вона походить, серед якого сформувалася і стала тим, чим вона є. Бо хоч безперечно правда, що діло тієї людини, коли вона справедливо претендує на вічність, – не просто наслідок духовного закону її нації і не зводиться до самого того наслідку, а є чимось більшим за нього, оскільки випливає безпосередньо з первинного, божистого життя, – то так само правда, що те більше від самого початку, ще тільки набираючи рис видимого явища, підпорядковувалося тому особливому духовному законові й лише відповідно з ним набувало свого чуттєвого виразу. Тому самому природному законові підлягатимуть, доки існує цей народ, і всі подальші вияви божистого в ньому, і за цим законом вони набиратимуть форми. Але внаслідок того, що й та шляхетна людина була тут присутня і так діяла, сам цей закон і далі є визначальним, а її діяльність стала його тривалою складовою часткою. Так само і все, що діятиметься потім, повинне буде підпорядковуватися тому законові й долучатись до нього. Отже, та людина певна, що її досягнення і вдосконалення лишаються в її народі, доки він існує, і стануть тривалою основою, що визначатиме весь його подальший розвиток.

Таким чином, це і є народ у вищому значенні цього слова, як його бачить духовно багатий світ: сукупність людей, які живуть разом у суспільстві й ненастанно відтворюють себе природно й духовно, а вся ця сукупність улягає особливому законові розвитку божистого в ній. Сполучним елементом у цьому особливому законі є те, що у вічному світі, а саме тому і в минулому, ця маса з'єднується в природну, виповнену собою цілість. <...> Той закон чітко визначає і остаточно окреслює те, що отримало назву національного характеру народу; то закон розвитку первинного і божистого. З цього останнього випливає, що люди, які <...> зовсім не вірять у первинне та його подальший розвиток, а вірять тільки у вічний плин позірного життя і які через ту свою віру не вважають себе народом у вищому розумінні цього слова – та й справді не є таким народом, – так само не зможуть мати національного характеру.

Віра шляхетної людини у вічне тривання наслідків своєї діяльності також і на цій землі ґрунтуються відповідно на її сподіванні вічного тривання народу, з якого вона вийшла, та його своєрідності за його внутрішнім законом, – без домішки чогось чужого, не принаджного до цілості того закону, що могло б його зіпсувати. Ця своєрідність – те вічне, якому шляхетна людина довіряє свою власну вічність і вічність своєї діяльності, вічний лад речей, до якого вона зараховує свою вічність; вона має прагнути тривалості того ладу, бо тільки він визволяє в ній силу, завдяки якій її коротке життя в цьому світі подовжується і стає тривалим. Її віра і прагнення плекати неминуше, її розуміння свого власного життя як вічного – ось та нитка, що насамперед найтісніше пов’язує її націю, а через неї і все людство з нею самою, а її серце робить завше чутливим до всіх його потреб. Така її любов до свого народу, який вона найперше шанує, довіряє йому, тішиться ним, пишається тим, що з нього походить. Це в тій людині виявилося божисте, і первинне склало йому ціну, зробивши його своїм захистком, безпосереднім знаряддям свого поширення у світі; потім божисте вийшло з неї назовні, і вона почала служити йому чином і ділом, жертвуючи собою задля нього. Життю як просто життю, як продовженю мінливого існування шляхетна людина й так не надавала ваги, воно було для неї бажане лише як джерело тривалого; але тільки це тривале обіцяє їй подальше самостійне тривання її нації; така людина має бути готова навіть померти, щоб порятувати націю, щоб нація жила і вона сама прожила в ній те єдине життя, яке їй хотілося б прожити.

Так воно є. Любов, якщо вона справжня любов, а не тільки короткосвітна жага, ніколи не тулиться до минулого, вона прокидається, спалахує і набуває спокійної форми у вічному. Навіть саму себе людина може любити лише тоді, коли трактує себе як вічну істоту; інакше вона не здатна ані поважати, ані схвалювати себе. Ще менше може вона любити щось поза собою, хіба що прийме його як частку у вічність своєї віри та своєї душі й долучить її до неї. Той, хто не бачить у собі самому насамперед вічної істоти, взагалі не здатен любити й не може також любити батьківщини, бо її не існує для нього. Коли ж хтось бачить як вічне своє невидиме життя, а не якраз те, що видиме, то він, звичайно, може мати своє небо, а в ньому свою батьківщину, але не має її тут, на землі, бо бачить і її тільки в образі вічності, а саме видимої, відчутної вічності, і ще й тому не здатен любити її. Можна лише по-жаліти того, хто не успадкував від своїх попередників такої батьківщини; той же, хто успадкував її, в чий душі небо й земля, невидиме й видиме зливаються одне з одним, аж так утворюючи справжнє і досконале небо, бореться до останньої краплі крові за те, аби той цінний спадок неушкодженим передати Нащадкам.

Так було віддавна, хоч про це віддавна не мовилося так узагальнено й чітко. Що запалювало шляхетних людей з-поміж римлян, переконання і напрям думок яких живуть іще серед нас, подих яких іще чути з їхніх пам'яток, на зусилля й жертви, на страждання і витримку задля батьківщини? Вони самі казали про це часто й виразно. Вони непохитно вірили у вічне тривання свого Риму і мали тверду надію, що й самі з плином часу вічно триватимуть у тій вічності. Їхня віра була настільки обґрунтована, а вони – певне, й самі це добре усвідомлюючи – настільки опановані нею, що вона їх не зрадила. Те, що було справді вічне в їхньому вічному Римі, живе донині, а разом із ним живуть серед нас вони, і в наслідках свого впливу те вічне перевіряє всі часи.

Народ і батьківщина в цьому розумінні як носій і запорука земної вічності і як те, що в цьому світі може бути вічним, виходить далеко поза державу у звичайному розумінні цього слова і поза суспільний лад, як його чітко і ясно визначено й за тим визначенням будовано й утримувано. Це визначення передбачає певне право, внутрішній спокій, а також можливість для кожного старанною працею забезпечувати собі утримання і продовження свого фізичного існування, поки на те буде Божа ласка. Усе це – тільки засіб, умова й кістяк того, чого, власне, прагне любов до батьківщини: розквіту у світі вічного й божистого, яке стає все чистішим, досконалішим і бездоганнішим у нескінченому русі вперед. Саме тому любов до батьківщини має навіть керувати державою як безперечно найвища, остання й незалежна інстанція, насамперед обмежуючи її у виборі законів для досягнення основної мети держави – внутрішнього спокою. Звичайно, для досягнення цієї мети природна воля окремих одиниць має бути в різний спосіб обмежена; і коли б не існувало жодних інших міркувань і жодної іншої мети, пов'язаної з ними, а тільки ця, добре було б накласти на ті окремі одиниці всі можливі обмеження, всі їхні поривання підпорядковувати однаковому правилу і тримати їх під постійним наглядом. Навіть якби така суворість не була необхідна, то принаймні вона не зашкодила б для досягнення цієї єдиної мети. Тільки вищі міркування людського роду і окремих народів розширяють ці обмежені розрахунки. Воля, також і в проявах зовнішнього життя, є тим ґрунтом, на якому проростає вища освіта; законодавство, яке пильнує його, залишає йому яко-

мога ширше поле діяльності, навіть під загрозою, що це ледь понизить рівень спокою в державі, а врядувати в ній стане трохи важче і складніше.

Пояснимо це на прикладі. Бувало, що якимось націям казали, буцімто вони не потребують стільки свободи, як деякотрі інші нації. Ці слова могли навіть бути сказані делікатно і обачно, хоч, власне, малося на думці, що ті нації не дали б собі ради з їхньою великою волею і лише суворі заходи можуть запобігти виникненню внутрішніх чвар. Але якщо ці слова сприйнято так, як їх сказано, то вони правдиві за умови, що така нація цілком нездатна до керівного життя і позбавлена потягу до нього. Така нація, коли можлива була б нація, в якій навіть жменька шляхетних людей не становила б винятку із загального правила, справді не потребувала б ніякої свободи, яка є тільки там, де існує вища мета, що стоїть понад державою; вона потребувала б лише, щоб окремі одиниці мирно співіснували одна з одною і щоб цілість могла стати добрым засобом для досягнення мети, яку визначають лише в довільний спосіб і яка лежить поза нею. Мабуть, ми лишимо відкритим питання, чи таке можна справді сказати про якусь націю; певне тільки те, що первинний народ потребує волі, що вона є запорукою його ревного збереження своєї первинності і що в своєму триванні він може без загрози для себе витримати все більший тягар тієї волі. І це перший приклад на доказ того, що любов до батьківщини має керувати навіть державою.

Тоді вона повинна бути тим чинником, який керує державою в тому розумінні, що визначає їй вищу, ніж звичайна, мету, яка полягає в забезпеченні внутрішнього спокою, власності, примирливої до чужих думок волі, життя та добробуту всіх громадян. Тільки для цієї вищої мети – і ні для жодної іншої – держава утримує збройні сили. Якщо заходить мова про застосування її, коли йдеться про те, щоб поставити на карту все інше, про що держава має дбати і що вкладається в такі поняття, як власність, особиста свобода, життя і добробут, ба навіть саме подальше існування держави, – то остаточно вирішувати долю таких речей, відповідаючи за це перед самим Богом, ніколи не можна, чітко не уявляючи собі наперед якогось певного способу здійснити свій задум: аж тоді біля керма держави прокидається справді первинне життя, пражиття, а також з'являються правдиві, величні, як Бог, права врядування, що задля вищого життя ладні ризикувати нижчим. У збереженні успадкованого ладу, прав, добробуту громадян немає справжнього життя і первісної сили ухвал. Усе це створили обставини й умови, а може, також давно померлий законодавець; наступні сторіччя слухняно йдуть обраною дорогою і, таким чином, насправді не живуть своїм власним громадським життям, а тільки повторюють те, що вже було. У такі часи не потрібне справжнє врядування. Та коли цьому рівномірному процесові починає загрожувати небезпека, що змушує розв'язувати нові завдання, які досі ніколи не виникали, то з'являється потреба в житті, що живе саме собою. Який сильний духом має бути тоді той, хто в таких випадках зважується взяти у свої руки кермо влади, хто може твердо і впевнено ухвалювати, що треба зробити, хто має безсумнівне право від кожного, кого зустріне, хоче той того чи ні, владно вимагати виконання найтяжчого обов'язку, а того, хто опирається, змусити, щоб він ризикував усім, навіть своїм життям? Не може то бути дух спокійної міщанської любові до державного устрою і до його зasad, а тільки невтоленний вогонь вищої любові до вітчизни, яка огортає націю, мов оболонка вічності, задля якої шляхетна людина радо жертвує

совою, а нешляхетна, що існує тільки задля тієї першої, мусить жертвувати собою. Це не та міщанська любов до ладу: ця ніколи, бувши при добром розумі, не здатна на високу жертовність. Хоч би як там сталося, для неї завше знайдеться якийсь керманич, бо ніхто не урядує задарма. Навіть якщо новий керманич захоче запровадити рабство – а де ще існує рабство, як не там, де влада нехтує і гнобить особливості первинного народу, які в її очах не існують взагалі? – то, якщо тільки він уміє добре рахувати, рабство за його врядування виявиться цілкомстерпним, бо з існуванням рабів, з того, скільки їх є, навіть із їхнього доброту, можна мати користь. То за що ж тоді боротися? І тим, і тим ідеться насамперед про спокій, який вони ставлять понад усе. Тривала боротьба спокоєві тільки вадить. Тому вони вживуть усіх заходів, аби боротьба швидко скінчилася, підпорядкуються владі, підуть на поступки, – та й чому б вони мали діяти інакше? Адже їм ніколи не йшлося про щось більше і вони ніколи не чекали від життя чогось більшого, ніж продовження звичного буття у стерпних умовах. Лише обітниця продовжити на небі їхнє тутешнє життя може надихнути їх на смерть задля батьківщини.

Так і було досі. Там, де не сиділи склавши руки, а справді урядували, де точилася тяжка боротьба, де здобували перемогу над запеклим опором, – там урядувала, боролася і перемагала та обітниця вічного життя. З вірою в ту обітницю боролися і згадувані раніше в цих промовах німецькі протестанти. Хіба вони, наприклад, не знали, що і з давньою вірою можна було керувати народами та підтримувати серед них справедливий устрій і що, тримаючись тієї віри, можна було також забезпечити собі достатній рівень життя? Чому ж їхні князі ухвалили вчинити збройний опір і чому вони вчинили його, спираючись на ревну підтримку своїх народів? Тим, за що вони радо проливали свою кров, було небо і вічне спасіння. Хіба змогла б якась земна сила добутися до внутрішньої святості їхніх душ і знищити в них віру, яка, раз їм об'явившись, стала єдиним підґрунтам їхньої надії на спасіння? Вони ж бо боролися не за своє власне спасіння – воно вже було їм забезпечене, – а за спасіння своїх дітей, своїх іще не народжених онуків і всіх іще не народжених нашадків: і ті також мали бути виховані в тому самому вченні, яке здавалося їм єдиним, що здатне принести спасіння, також мали долучитись до святості, яка їм самим об'явилася; ворог загрожував лише цій надії – то задля неї, задля ладу, який має ще довго процвітати над їхніми могилами, вони так радо проливали свою кров. Визнаємо, що вони самі себе добре не розуміли, що, бажаючи якось назвати найшляхетніше в собі, не вміли добирати слів і устами кривдили свої душі; радо визнаємо, що їхнє визнання віри було не єдиним і не винятковим засобом прилучення після смерті до Неба; а все ж вічна правда те, що завдяки їхній самопожертві всі покоління, які жили після них, пізнали більше Неба по цей бік могили, відважніше й радісніше споглядали на нього з землі і поривання їхнього духу були вільніші; і що так само, як ми, їхні нашадки, наслідками їхніх зусиль донині користуються й нашадки їхніх супротивників. Приваджені цією вірою, наші найстарші спільні предки, корінний народ нової культури, німці, яких римляни називали германцями, мужньо опиралися на тискові світової держави римлян. А хіба вони не бачили на власні очі більшого розквіту римських провінцій, що межували з ними, кращого, розкішнішого життя в них, а також удос舌尖ь законів, судів, різок на провинних і сокир? Хіба римляни не були достатньо схильні дозволити їм скористатися разом із ними всім тим добром? Хіба вони на

прикладі багатьох своїх володарів, які дали переконати себе, що боротьба проти таких доброчинців людства – не що інше як бунт, не мали доволі доказів хваленої римської ласки, яка полягала в тому, що римляни обдаровували тих, хто скорився їм, королівськими титулами, високим становищем у своєму війську та римськими офірними стрічками, а якщо краяни тих володарів проганяли їх, давали їм притулок і утримання у своїх селищах? Чи вони, може, не розуміли переваги римської культури, наприклад, крацьої організації їхнього війська, в якому навіть Арміній не гребував навчатися військового ремесла? Ні, їм не можна закинути, що вони чогось не розуміли чи щось нехтували. Нащадки тих німців навіть засвоїли римську культуру, наскільки це було можливо, не втрачаючи своєї волі та своїх характерних рис. То задля чого ж вони протягом багатьох поколінь провадили такі криваві війни, що вибухали завше з такою самою силою? Один римський письменник уклав в уста їхніх керманичів такі слова: «А що ж їм ще залишалося робити, як не оборонити свою волю чи померти, поки вони не стали рабами?». Саме завдяки волі вони лишилися німцями, завдяки їй змогли далі самостійно, своїм розумом, за своїми споконвічними звичаями залагоджувати свої справи і так само завдяки їй – досягти поступу в світі та передати ту самостійність у спадщину нащадкам; у їхніх очах усе те добро, яке їм пропонували римляни, було ознакою рабства, бо, прийнявши його, вони б мали стати не німцями, а чимось іншим, наполовину римлянами. Вони, певна річ, вважали, що краще померти, ніж стати такими, і що справжній німець хоче жити лише на те, щоб бути й лишитися німцем та щоб виховати німцями своїх нащадків.

Вони не всі загинули, не зазнали рабства, передали у спадок своїм дітям волю. Весь новий світ завдячує їхньому запеклому опорові тим, що він тепер такий, як є. Якби римлянам пощастило було поневолити їх та, за своїм звичаєм, викорінити як націю, весь подальший розвиток людства пішов би в іншому керунку, хтозна, чи кращому. Їм ми завдячуємо як найближчі спадкоємці їхньої землі, мови та світогляду тим, що ми й досі є німцями, що нас іще несе потік свідомості, самостійного життя; їм ми завдячуємо всім тим, чим відтоді були як нація, їм також – якщо не доживаємо тепер останніх своїх днів, а в наших жилах не висохла остання крапля успадкованої від них крові – будемо завдячувати тим, що з нами ще станеться в майбутньому. Навіть племена, що опинилися тепер поза межами нашої країни, наші далекі брати, завдячують їм своїм існуванням; коли наші спільні предки перемогли вічний Рим, жодного з цих народів ще не було: тоді, з цією перемогою, була виборена також можливість їхньої майбутньої появи.

Німці і всі інші народи їхніх поглядів у світовій історії перемогли тому, що їх надихало вічне: натхненні вічним завше й неодмінно перемагають тих, кому до нього байдуже. Перемогу здобувають не сила рук і не досконалість зброї, а сила духу. Той, хто ставить перед своєю жертвіністю обмежену мету й не зважується ступити далі за якесь визначене місце, перестає опиратися, тільки-но йому в тому місці, яке ще анітрохи не похитнулося і якому нічого не бракує, починає загрожувати небезпека. Той же, хто не поставив собі жодної мети, але ризикує всім, і найдорожчим також, що може втратити на цьому світі, – життям, ніколи не припиняє опору й перемагає, бо в його супротивника безперечно обмеженіша мета. Народ, здатний – хай навіть це стосується тільки його найвищих представників та керманичів – утверди-

ти в собі образ духовного, самостійного світу і бути охопленим любов'ю до нього, як наші найдавніші предки, напевно переможе тих, хо... був тільки знаряддям для поневолення самостійних народів, як римське військо, бо той перший може втратити все, а ті другі лише дещо здобути. <...>

Держава як саме лише керування звичним, мирним рухом уперед людського життя – не найважливіше в ньому, що існує саме собою; це лише засіб для досягнення вищої мети: рівномірного поступу в розвитку чисто людського в тій нації. Лише образ того вічного розвитку, любов до нього повинні завше, і в спокійні часи також, провадити вищий нагляд над керівництвом державою, і коли самостійності народу загрожує небезпека, тільки вони можуть урятувати її <...>.

ІДІОЛОРІАЛІЗМ: АНТОЛОГІЯ

Наукове видання

Серія «Політичні ідеології»

НАЦІОНАЛІЗМ

*Теорії нації та націоналізму
від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера*

Антологія

Підписано до друку 30.07.2006. Формат 70×100¹/₁₆.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Тираж 2000 прим.

Зам. № 6-434.

Видавництво «Смолоскип»

04071, м. Київ, вул. Межигірська, 21

Тел. і факс (044) 425-23-93, 425-45-09

E-mail: mbf@smoloskyp.org.ua

<http://www.smoloskyp.org.ua>

Державний реєстраційний номер 2348 від 21.11.2005

Віддруковано:

БАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»,
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.

**H35 НАЦІОНАЛІЗМ: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.
– К.: Смолоскип, 2006. – xliv + 684 с. – («Політичні ідеології»).**

ISBN 966-8499-42-5

Ця книжка є першою в Україні антологією, присвяченою проблемам нації та націоналізму. Видання здійснюється у рамках серії «Політичні ідеології». До збірника увійшли уривки з творів, окрім дослідження й статті провідних європейських мислителів і політичних діячів, а також дослідників націоналізму XIX–XXI століть. Структура антології відтворює основні питання, що постають перед дослідниками націоналізму (ідентичність націоналізму, проблеми етнічності та нації, типології націоналізму).

Збірник буде цікавим як для професійних істориків і політичних науковців, так і для читачів, що цікавляться питаннями моделей суспільного розвитку, історією політичних ідеологій.

ББК 66.1(0)я43